



JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Jon Östrem

Beskattningstidpunkten för
värdepapper förvärvade med
inskränkningar i
förfoganderätten

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare: Lars Pelin

Ämnesområde: Skatterätt

Termin 9

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	6
1.3 Metod	6
1.4 Disposition	6
2 INCITAMENTSPROGRAM	7
2.1 Allmänt	7
2.1.1 Aktier	8
2.1.2 Konvertibler	8
2.1.3 Optioner	9
2.1.4 Villkor och förfoganderätts-inskränknigar	9
3 LAGREGLERNA	11
3.1 Förvärv	12
4 PRAXIS	13
4.1 RÅ 1986 ref. 36 (förhandsbesked)	13
4.2 RÅ 1996 ref. 92 (förhandsbesked)	14
4.3 RÅ 2002 ref. 78 (förhandsbesked)	15
4.4 RÅ 2004 ref. 35 I (förhandsbesked)	16
4.5 Skatterättsnämndens förhandsbesked	16
4.5.1 Skatterättsnämndens förhandsbesked den den 1 februari 2007 (ej överklagat)	17
4.5.2 Skatterättsnämndens förhandsbesked den 16 April 2009 (överklagat)	20
5 BEGREPPET VÄRDEPAPPER	23
5.1 Det civilrättsliga värdepappers-begreppet	23

5.2	Det skatterättsliga värdepappers-begreppet.	24
6	SKATTEVERKET	28
7	AVSLUTANDE KOMMENTARER	32
	BILAGA A	34
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	35
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	36

Summary

The time of taxation for securities an employee acquires on favorable terms and for which there is a restriction in the right of use has in recent years been subject of discussion.

The acquisitions regards securities staff (often higher-ranking corporate officers) receive as part of the incentive program.

The time of taxation of current assets is determined by a specific rule in Chapter 10. 11 § IL, the so-called *värdepappersregeln*. The rule stipulates that the taxation of these securities shall be made directly in the acquisition, not when they can be appropriated or otherwise disposed by the employee as the general rule in Chapter 10, § 8 IL stipulates.

Värdepappersregeln came in response to RÅ 1986 ref. 36. This case meant that when a purchase of securities was united with restrictions on the right of disposal the time of taxation entered when the restrictions ceased. This led to the possibility to create significant tax credits, which the legislator wanted to prevent by introducing värdepappersregeln.

It is clear from the legislative text, legislative history and practice that taxation of securities an employee acquires is to be effected at the time of the civil ownership transition. This is the case even if the securities have been united with restrictive conditions on the right of disposal. However, it is not entirely clear how ownership is to be determined in some of these cases. The practice, however, gives a pretty clear picture of the situation.

Swedish tax authorities have nonetheless since 2007 argued that taxation shall be effected only when the restrictions cease. The authority's views on the issue have created uncertainty in the private sector and there is a desire to ascertain the matter. Some time ago some of the major law and accounting firms sent a letter to the Tax authorities where its opinion on the matter was requested.

The concept of "security" in chapter 10. 11 § IL raises some questions when restrictions are at hand. The term is not defined either in IL or other law and its meaning is not entirely clear. However existing practice gives a good picture of its meaning in these contexts.

Sammanfattning

Beskattningstidpunkten för värdepapper en anställd förvärvar på förmånliga villkor och för vilka gäller inskränkningar i förfoganderätten har på senare år varit föremål för diskussion. Förvärven avser värdepapper anställda (ofta högre uppsatta bolagsfunktionärer) erhåller som del i incitamentsprogram.

Tidpunkten för beskattning av aktuella värdepapper bestäms av en särskild regel i 10 kap. 11 § 1 st. IL, den sk. *värdepappersregeln*. Regeln innebär att beskattning av dessa värdepapper skall ske direkt vid *förvärvet*, inte då de kan disponeras eller på annat sätt kommer den anställde till del som huvudregeln i 10 kap 8 § IL stipulerar.

Värdepappersregeln tillkom som en reaktion på RÅ 1986 ref. 36. Fallet innebar att då ett värdepappersförvärv villkorats med inskränkningar i förfoganderätten skedde förmånsbeskattningen först vid den tidpunkt dessa inskränkningar upphörde. Detta ledde till att avsevärda skattekrediter kunde skapas, vilket lagstiftaren ville förhindra genom införandet av värdepappersregeln.

Det framgår av lagtext, förarbeten och praxis att beskattningen av värdepapper en anställd förvärvar p.g.a. tjänsten skall ske vid tidpunkten för den civilrättsliga äganderättsövergången. Detta även om värdepapperna har behäftats med villkor om förfoganderättsinskränkningar. Det är dock inte helt klarlagt hur äganderätten skall fastställas i vissa av dessa fall. Den praxis som finns ger dock en ganska klar bild över rättsläget.

Skatteverket å sin sida har sedan 2007 drivit processer där verket hävdar att beskattning skall ske först när förfoganderättsinskränkningarna upphör.

Verkets uppfattning i frågan har skapat osäkerhet i den privata sektorn och det finns en önskan att få klarhet. För en tid sedan skickade några av de större advokat- och revisionsbyråerna en skrivelse till Skatteverket där dess uppfattning i frågan begärdes. Den linje verket för tycks sakna författningsstöd.

Även begreppet *värdepapper* i 10 kap. 11 § IL ger upphov till vissa spörsmål när inskränkningar i förfoganderätten är för handen. Begreppet finns inte definierat vare sig i IL eller annan lag och dess innebörd är inte helt klar. Även här ger dock existerande praxis en god bild av dess innebörd i dessa sammanhang.

Förord

Tack till mina föräldrar för ekonomiskt stöd under studietiden. Tack till advokatfirman Delphi i Malmö, särskilt Hanne Mannheimer.

Förkortningar

ABL
IL
SRN

Aktiebolagslag (2005:551)
Inkomstskattelag (1999:1229)
Skatterättsnämnden

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I 10 kap. 11 § 1 st. IL finner man den sk. *värdepappersregeln*. Bestämmelsen innebär att en anställd som på grund av sin tjänst och på förmånliga villkor förvärvar värdepapper skall beskattas för detta det beskattningsår förvärvet sker. Detta utgör ett avsteg från huvudregeln om beskattningstidpunkten i inkomstslaget tjänst i 10 kap. 8 § IL som innebär att beskattning skall ske det år då intäkten kan disponeras eller på något annat sätt kommer den skattskyldige till del.

Frågan om när beskattningstidpunkten inträder för anställda som i tjänsten förvärvar värdepapper på förmånliga villkor har de senaste åren diskuterats flitigt i doktrin. Detta har föranletts av att Skatteverket driver processer där verket hävdar att förmånsbeskattningen av sådana värdepapper skall ske först när inskränkningarna i förfoganderätten upphör, en ståndpunkt som inte tycks överensstämma med gällande rätt.

De aktuella värdepapperna förvärvas av anställda (oftast personer med ledande befattningar) som del i incitamentsprogram arbetsgivaren tillhandahåller. Dessa program kan vara beskaffade på en mängd olika vis, men den sannolikt vanligaste typen torde bestå i aktier i det anställande bolaget. Förvärvet av dessa värdepapper är förenade med ett eller flera villkor. Villkoren utformas i utgångspunkt från själva grundtanken med incitamentsprogrammen, att öka och/eller förbättra den anställdes arbetsinsats. För att den anställda skall få full förfoganderätt över värdepapperna krävs därför vanligtvis att denne kvarstannat i anställningen under en viss period, sk. *kvalifikationstid*. Skulle den anställda avsluta sin anställning under kvalifikationstiden brukar gälla att bolaget har rätt att till nominellt belopp återköpa dem eller att den anställdes rätt till dem helt enkelt förverkas. Värdepapperna får under kvalifikationstiden oftast inte avyttras till utomstående. Istället är det utgivande bolaget den enda som har rätt att köpa dem under kvalifikationstiden, det sker isåfall till nominellt belopp. Det förekommer även att det utgivande bolaget tar värdepapperna i pant av den anställda under kvalifikationstiden.

För att den speciella regeln i 10 kap. 11 § 1 st. IL skall bli tillämplig krävs dels att värdepappret verkligen *förvärvas*, dels att det förvärvade instrumentet faktiskt är att anse som *värdepapper*. Då en anställd erhåller värdepapper med så pass långtgående inskränkningar i förfoganderätten uppstår frågan om det verkligen skett ett förvärv i den mening som avses i 10 kap. 11 § 1 st. IL. En tillhängande fråga är huruvida förfoganderättsinskränkningarna kan förta instrumentets värdepappersstatus och av den anledningen göra 10 kap. 11 § 1 st. IL icke tillämplig.

Följderna av en framskjuten beskattning, dvs. beskattning först vid den tidpunkt förfoganderättsinskränkningarna upphör, blir den att ev. värdestegring och utdelning under kvalifikationstiden beskattas i inkomstslaget tjänst. Motsatt förhållande, dvs. beskattning vid tidpunkten

för inträdet i incitamentsprogrammet, leder till beskattning i inkomstslaget kapital av värdestegring och utdelning.

I värdepappersregelns förarbeten berörs inte hur ordet ”förvärvar” skall tolkas. Inte heller finns något skatterättsligt fixerat värdepappersbegrepp. Man blir därför hänvisad till allmänna tolkningsregler och praxis.

1.2 Syfte

Syftet med denna framställning är att så långt som möjligt söka fastställa rättsläget i fråga om beskattningstidpunkten för värdepapper som förvärvats i tjänsten och som är behäftade med begränsningar i förfoganderätten. Detta sker genom en grundlig analys av värdepappersregeln i 10 kap. 11 § IL. Närmare bestämt kommer utredas om och i så fall hur förfoganderättsinskränkningar och andra betungande villkor påverkar förvärvs- och värdepappersbegreppet i bestämmelsen.

Osäkerheten i när ett sådant värdepapper skall anses förvärvat har på senare tid uppmärksammats och det finns en önskan från näringslivet att frågan besvaras.

1.3 Metod

Frågeställningens natur är sådan att rättsdogmatisk metod kommer användas. Detta innebär att ett visst antal rättskällor ordnade efter inre relevans används för att fastställa rättsläget.

De rättskällor som primärt ligger till grund för denna framställning är praxis och i viss mån förarbeten. Det finns ytterst lite litteratur som berör nu aktuella frågor djupare.

1.4 Disposition

Först kommer redogöras för hur incitamentsprogram fungerar. Syftet med detta är att ge läsaren förståelse för deras syfte och uppbyggnad.

Därefter kommer rättsutredningen att göras. Detta innebär att lagtext, förarbeten och praxis penetreras i syfte att besvara frågeställningarna. Resultatet av rättsutredningen kommer slutligen ställas mot Skatteverkets uppfattning i frågan.

2 Incitamentsprogram

2.1 Allmänt

Incitaments- och bonusprogram till högt uppsatta bolagsfunktionärer är ett ständigt föremål för medias intresse. Detta har kanske inte att göra med de beskattningsfrågor som uppenbarar sig, utan snarare med vissa av programmens tämligen frikostiga utformning. Ofta har inte ersättningarna på något sätt varit relaterade till funktionärernas prestationer eller bolagen resultat. Denna typ av bonusar som saknar koppling till aktier eller andra värdepapper faller utanför denna framställning. Några spörsmål kring beskattningen av dessa torde heller inte uppstå utan de skall behandlas som vanlig lön. Endast incitamentsprogram som aktualiserar värdepappersregeln är av intresse för denna framställning.

Det grundläggande syftet med dessa program, oavsett dess utformning, är att påverka ett beteende i en viss riktning. Filosofin bakom det hela är att människor inte anstränger sig mer än nödvändigt om de inte får ta del av vinsten de skapar. Att ge en anställd ett instrument som berikar denne då han presterar ett bra resultat förutsätts öka den anställdas ansträngning. Ett incitamentsprogram är egentligen inget annat än en provisions- eller ackordslön för personer med mer abstrakta och svårfixerade arbetsuppgifter. Det finns två parter i dessa sammanhang. Dels det utgivande bolaget, dels den mottagande fysiska personen. Det finns många tänkbara skäl för bolaget att introducera incitamentsprogram. Det mest framträdande torde vara att genom den anställdes presumtivt ökade arbetsinsats direkt förbättra bolagets ekonomiska ställning. Därutöver görs bolaget till en mer attraktiv arbetsplats vilket kommer leda till att mer kvalificerade personer söker sig till det. Dessa personer knyts dessutom till bolaget då programmen så gott som uteslutande gjorts beroende av fortsatt anställning.

Belöningar från incitamentsprogram är hänförliga till tjänsten och skall beskattas i inkomstslaget tjänst. Frågan om när förmånsbeskattning skall ske får emellertid stor bäring på vad som skall tas upp i vilket inkomstslag. Om den anställda beskattas för förmånen vid den tidpunkt denne träder in i planen kommer beskattning ske i inkomstslaget tjänst med det värde det förvärvade värdepappret anses ha vid den tidpunkten. Är värdepappret väl förvärvat innebär detta att efterföljande värdestegring och utdelning kommer beskattas i inkomstslaget kapital. Att beskattas i inkomstslaget kapital istället för inkomstslaget tjänst är naturligtvis mer förmånligt för den anställda, särskilt då personer i dessa program i regel når den övre skiktgränsen för statlig inkomstskatt. Lagstiftaren har bevisligen missgillat möjligheten till uppskjuten beskattning genom att villkora ett förvärv med förfoganderättsinskränkningar¹.

Grunden för de incitamentsprogram som faller under värdepappersregelns tillämpningsområde utgörs av *värdepapper*. Det förekommer en stor mängd

¹ Se kap. 3 nedan.

olika former av värdepapper. I följande avsnitt redogörs kort för de vanligaste typerna. Möjligheterna för bolagen att utforma programmen på ett sätt de anser gynna just deras verksamhet är i de närmsta oändliga. Förvärven görs beroende av ett eller flera villkor.

Som exempel på förekommande incitamentsprogram kan tas programmet för 2009 i Modern Times Group AB(MTG)².

Det riktar sig till ledningsgruppen samt andra nyckelpersoner. För deltagande krävs först och främst att deltagaren anförskaffar aktier i MTG på marknadsmässiga villkor eller att denne redan innehar aktier i MTG (märk väl att det inte är dessa aktier som blir föremål för förmånsbeskattningen). För varje aktie den anställda förvärvar till marknadspris kommer denne att gratis tilldelas sk. aktierätter. Aktierätterna kommer ge innehavaren rätt till ett visst antal aktier i MTG efter den treåriga intjänandeperioden under förutsättning att en rad uppsatta prestations- och resultatmål uppnås. Aktierätterna tilldelas gratis under juni 2009 och får inte under intjänandeperioden överlåtas, pantsättas eller avyttras. Någon rätt till utdelning från underliggande aktier har de anställda inte.

Som villkor för tilldelning av aktier gäller vidare att de till marknadspris förvärvade aktierna måste behållas under intjänandeperioden samt att den anställda måste kvarstanna i anställningen tills programmets löptid är över.

Efter att delårsrapporten för januari – mars 2012 offentliggörs kommer de anställda erhålla aktierna. Antalet beror som sagt på huruvida vissa prestations- och resultatmål uppnås.

Program liknande detta tillämpas i fler större svenska bolag som exempelvis Claes Ohlsson AB och Husqvarna AB.

2.1.1 Aktier

Aktier får sägas vara den viktigaste beståndsdelen i de flesta av incitamentsprogrammen. I de fall inte aktien själv förvärvas är den ofta det underliggande värdepappret för *derivatet*, exempelvis en option.

En aktie är en andel i ett bolag och ger i detta sammanhang inte upphov till några skatterättsliga frågor. Att den är ett värdepapper råder ingen tvekan om, detta gäller även paperslösa aktier.

2.1.2 Konvertibler

En typ av värdepapper som förekommer i programmen är konvertibla skuldebrev. En konvertibel är ett löpande skuldebrev som ofta löper med fast ränta. Till skuldebrevet är knutet en *konverteringsrätt*. Detta innebär att fordran vid en viss tidpunkt, och till en förutbestämd kurs, kan konverteras till aktier i det utgivande bolaget. Konverteringskursen bestäms i dessa fall på ett sådant sätt den anställde gynnas av en stigande aktiekurs.

² www.mtg.se

Under 80-talet deltog ca 200 000 personer i program med konvertibler³. Numera är konvertibelprogram inte så vanliga utan har till stor del ersatts av optionsprogram. Främsta skälet till detta torde vara optionsprogrammen framstår som mer attraktiva för de anställda då konvertibeln faktiskt innebär att den anställda lånar ut pengar till bolaget. Det krävs naturligtvis inte att den anställde faktiskt utger skuldebrevets nominella belopp, men själva konverteringen har uppfattats som krånglig⁴.

2.1.3 Optioner

Optioner är vanligt förekommande i incitamentsprogram. En option ger en rätt för innehavaren att köpa eller sälja en tillgång till ett visst förutbestämt pris vid en viss tidpunkt. Optionen är ett *derivat* av denna underliggande tillgång. Den underliggande tillgången utgörs i nu aktuella sammanhang normalt av aktier i det utgivande bolaget. Teckningspriset bestäms på ett sådant sätt att teckning blir förmånlig endast om aktiens marknadsvärde stigit från utgivandetidpunkten fram till teckningen.

Det finns en mängd olika former av optioner. Som exempel kan nämnas *köptioner* som avser redan utgivna aktier, eller *teckningsoptioner* som avser en rätt att i framtiden teckna nyemitterade aktier i bolaget⁵. Ett annat exempel är sk. syntetiska optioner som inte ger någon rätt för innehavaren att teckna aktier utan istället ger den innehavaren en rätt att erhålla ett kontant belopp⁶.

Optioner är precis som aktier i normalfallet värdepapper. Gemensamt för alla optioner är dock att de förlorar denna status om de under en kvalifikationstid inte kan utnyttjas eller omsättas i pengar av innehavaren. I dessa fall rör det sig om en framtida rätt att förvärva värdepapper och beskattningstidpunkten för dessa bestäms av den sk. personaloptionsregeln i 10 kap. 11 § 2 st. IL.

2.1.4 Villkor och förfoganderättsinskränkningar

De vanligaste och minst långtgående typerna av inskränkningar är sådana som begränsar innehavarens rätt att fritt överlåta tillgången, t.ex. hembuds- och återköpsklausuler. Även pantsättning förekommer. Därutöver används mer långtgående inskränkningar. Dessa kan vara sådana att innehavaren saknar möjlighet att tillgodogöra sig hela eller delar av tillgångens värde. Exempel på sådant villkor kan vara att den anställde endast får avyttra tillgången till det utgivande bolaget, till nominellt belopp.

I vissa fall saknar den anställde överhuvud möjlighet att förfoga över tillgången och kan under kvalifikationstiden inte tillgodogöra sig något

³ Borg s. 99

⁴ Ibid

⁵ Edvardsson s. 45ff

⁶ Ibid

värde som helst. Denna typ av inskränkningar är de mest långtgående. De inskränkande villkoren gäller under en kvalifikationstid.

Vanligtvis återgår värdepapprena till bolaget om anställningen upphör innan kvalifikationstidens⁷ slut. Det förekommer till och med att bolaget själv eller någon i dess ställe under incitamentsprogrammets kvalifikationstid är formlig ägare till instrumenten⁸.

Det är först vid mer långtgående inskränkningar som tvivel börjar uppstå om värdepappret kan anses förvärvat, eller om det överhuvud kan betraktas som värdepapper. En vanlig hembudsklausul kan exempelvis inte ensam påverka värdepappersregelns tillämplighet. Frågan är *hur* restriktiva villkor får vara innan värdepappret inte längre anses förvärvat.

⁷ Se ex. RÅ 1986 ref. 36

⁸ Se ex. RÅ 1996 ref. 92

3 Lagreglerna

I inkomstslaget tjänst skall tas upp all form av ersättning som utgått pga. tjänsten. Det spelar alltså ingen roll vilken form ersättningen har, vilket framkommer av 11 kap. 1 § IL där det stadgas att:

” Löner, arvoden, kostnadsersättningar, pensioner, förmåner och alla andra inkomster som erhålls på grund av tjänst ska tas upp som intäkt...”

Värdepapper en anställd erhåller skall beskattas på samma vis som om motsvarande värde utgått i form av kontanter. 11 kap. 1 § IL säger inget om tidpunkten för beskattningen. Grundregeln rörande beskattning i inkomstslaget tjänst finns i 10 kap. 8 § och är ett uttryck för kontantprincipen. Enligt regeln skall inkomster ”tas upp som intäkt det beskattningsår då de kan disponeras eller på något annat sätt kommer den skattskyldige till del”. Bestämmelsen ger inget utrymme för tvivel beträffande de flesta periodiskt utgående ersättningar, vanligtvis lön. Det är i de flesta fall lätt att avgöra beskattningstidpunkten. För värdepapper finns emellertid en speciell regel, i 10 kap. 11 §:

”Om den skattskyldige på grund av sin tjänst förvärvar värdepapper på förmånliga villkor, ska förmånen tas upp som intäkt det beskattningsår då förvärvet sker.

Om det som förvärvas inte är ett värdepapper utan innebär en rätt att i framtiden förvärva värdepapper till ett i förväg bestämt pris eller i övrigt på förmånliga villkor, tas förmånen upp som intäkt det beskattningsår då rätten utnyttjas eller överläts.”

Första stycket i paragrafen brukar kallas *värdepappersregeln* och tillkom som en följd av RÅ 1986 ref. 36. Domen innebar i stora drag att det blev möjligt att skjuta upp beskattningen genom att villkora ett värdepappersförvärv med inskränkningar i förfoganderätten. Enligt propositionen fanns en betydande risk för att skattekrediter skulle komma att skapas genom att villkora förvärv på detta vis, trots att arbetsgivaren kunde tänkas ha andra skäl för villkoren⁹.

Det finns anledning att klargöra värdepappersregelns förhållande till den allmänna regeln i 11 kap. 1 §. Värdepappersregeln sätts inte automatiskt i spel då en anställd erhåller värdepapper pga. ett anställningsförhållande. Det förekommer att anställda erhåller aktier som hela eller del av lönen. I det fallet har inget förvärv på förmånliga villkor skett, utan endast ett förvärv. I dessa fall blir den allmänna regeln tillämplig i fråga om beskattningstidpunkten. För värdepappersregelns tillämplighet krävs att aktieförvärvet

⁹ prop. 1989/90:50 s. 74

skett pga. ett särskilt avtal, dvs. vid sidan om lön. Ett incitamentsprogram utgör ett sådant särskilt avtal.

3.1 Förvärv

Någon definition av förvärvsbegreppet återfinns inte i IL. Då särskild definition av uttryck saknas gäller att de inte kan ges en vidare innebörd dess civilrättsliga betydelse samt uttalanden i förarbetena.

Värdepappersregeln tillkom som en reaktion på RÅ 1986 ref. 36¹⁰. Lagstiftaren ville undvika att skattekrediter kunde skapas genom att villkora ett förvärv av värdepapper med inskränkningar i förfoganderätten. Det var således fråga om en punktlagstiftning. Det framkommer inte i förarbetena hur förvärvsbegreppet skall tolkas. Motiveringen till införandet av regeln var följande:

” Vid förvärv av värdepapper under marknadsvärdet beskattas förmånen oftast vid förvärvet. Detta gäller i princip även vid köp av konvertibla skuldebrev. Ibland kan emellertid förvärvet vara förenat med sådana villkor att någon förmån inte föreligger redan vid förvärvstidpunkten. Ett sådant villkor gällde bl.a. i det tidigare angivna rättsfallet, RÅ 1986 ref. 36. Regeringsrätten fastslog där att skattskyldighet inte skall inträda förrän inskränkningen i förfoganderätten har upphört.

Om det är möjligt att skjuta upp beskattningen genom att förena ett förvärv med villkor som innebär inskränkningar i förfoganderätten finns det en betydande risk att förmåner i allt större utsträckning förenas med sådana villkor. Det skulle innebära att betydande skattekrediter kunde erhållas. Även om det i bedömningen vägs in att arbetsgivaren kan ha andra motiv för den nu diskuterade typen av villkor och att skatteförmågeprincipen kan sägas tala mot en omedelbar beskattning är det enligt min mening nödvändigt att beskattning sker redan vid förvärvet. Förslaget föranleder en ändring i punkt 4 av anvisningarna till 41 § KL.”¹¹

Motiveringen ger för handen att förvärv skall anses ske även om det är förknippat med villkor. Det kan emellertid tänkas att ett förvärv villkorats med så långtgående inskränkningar i förfoganderätten att det inte längre går att tala om något förvärv. Exakt hur långtgående dessa inskränkningar får vara går emellertid inte att utläsa ur förarbetena, vidare ledning får sökas i praxis.

¹⁰ Om detta fall se kap. 4.1

¹¹ prop. 1989/90:50 s. 74

4 Praxis

Den praxis som är relevant för tolkningen av värdepappersregeln är något knapphändig men ger ändå en ganska klar bild över rättsläget.

4.1 RÅ 1986 ref. 36 (förhandsbesked)

Detta rättsfall är som redan nämnts det som gav upphov till värdepappersregeln. Omständigheterna var följande.

En anställd i Skåne-Gripen Aktiebolag hade tecknat konvertibla skuldebrev av sin arbetsgivare som i som del i ett incitamentsprogram. Skuldebreven löpte med 10 % årlig ränta och konvertering kunde ske efter en femårig kvalifikationsperiod. Det fanns även vissa villkor förknippade med förvärvet. Konvertiblerna fick först och främst inte överlåtas under denna femårsperiod. Därutöver gällde att den anställde i särskilt angivna fall var skyldig att sälja tillbaka skuldebreven till dess nominella belopp, dvs. vad denne utgivit för dem. Dessa fall var dels uppsägning från den anställdes sida, dels uppsägning från arbetsgivarens sida grundad på förhållanden hänförliga till den anställda personligen, dels avskedande, och dels överlåtelse eller annat förfogande över skuldebrevet före femårsperiodens slut. Den anställde kunde när som helst under kvalifikationsperioden säga upp skuldebreven till betalning och denne skulle då utfå vad han betalat för dem.

RegR fann utan vidare att den anställde vid tidpunkten för teckning förvärvat värdepapper, vilka skulle beskattas i inkomstslaget tjänst förutsatt att lägsta betalkursen på de aktier den anställde hade rätt att förvärva fortfarande översteg konverteringskursen när konverteringsperioden inträtt. Beskattning kunde emellertid inte ske vid den tidpunkten beroende på den då gällande tillämpningen av kontantprincipen på värdepapper.

Målet är grunden för den punktlagstiftning 10 kap. 11 § 1 st. utgör. Skulle fallet komma under bedömning idag skulle i och med värdepappersregelns införande utgången blivit den motsatta. Omständigheterna i fallet utgör alltså *minimikriterier*, förvärv som är villkorade med mindre långtgående förfoganderättsinskränkningar än dessa kan inte föranleda en senarelagd beskattning.

4.2 RÅ 1996 ref. 92 (förhandsbesked)

Ytterligare ett relevant fall är det sk. Skuggspar-målet, RÅ 1996 ref. 92. I detta fall blev utgången den motsatta i förhållande till Skåne-Gripen, dvs. förmånsbeskattning skedde inte vid tidpunkten för inträdet i planen utan först vid ett senare tillfälle. Omständigheterna var följande.

En person var anställd i filialen till bolaget X, vilket var dotter till ett amerikanskt moderbolag. Inom koncernen förekom en form av incitamentsprogram, en sk. Stock ownership plan. Planen syftade till att främja ett långsiktigt sparande hos de anställda samtidigt som deras lojalitet gentemot bolaget ökade.

Planen fungerade på följande sätt. De anställda kunde förvärva aktier i moderbolaget på marknadsmässiga villkor. För varje aktie den anställde köpte gjorde arbetsgivaren ett sk. skuggsparande. Detta innebar att arbetsgivaren via en särskild förvaltare utomlands för den anställdas räkning förvärvade aktier. Detta skedde vederlagsfritt för deltagarna. Skuggsparandet kom den anställda tillgodo först efter *intjänande* skett. Intjänande skedde när anställningen bestått fem år från det att aktierna införskaffats av förvaltaren såvida anställningen inte upphörde på grund av särskilda skäl, såsom pensionering, varaktig arbetsoförmåga, dödsfall och om planen upphörde att tillämpas. Skulle anställningen upphöra av andra skäl, skulle alltså rätten till aktierna förverkas. De anställda var inte formenliga ägare till aktierna under intjänandeperioden utan ägde bara en slags ideell andel i den massa av aktier förvaltaren införskaffat för samtliga deltagare. Dock innehade de anställda rösträtten knutna till aktierna, men av praktiska skäl skulle förvaltaren komma att befullmäktigas med denna. Den anställda kunde inte på något sätt förfoga över aktierna då de låg hos förvaltaren. Utdelning under intjänandeperioden användes av förvaltaren till inköp av nya aktier för den anställdas räkning.

Skatterättsnämnden konstaterade att, för att tillämpa de särskilda reglerna om värdepappersförvärv krävs att det verkligen är fråga om ett förvärv av värdepapper. Det faktum att den anställde inte på något sätt kunde tillgodogöra sig något värde från skuggsparandet under intjänandeperioden gjorde att Skatterättsnämnden inte ansåg att något förvärv av värdepapper skett. Den anställde skulle inte förlora någon självständig redan intjänad rätt till aktierna om anställning en upphörde innan intjänandeperiodens slut. Att den anställde skulle erhålla rösträtten förändrade inte detta synsätt. RegR:s majoritet gjorde samma bedömning som Skatterättsnämnden utan att anföra egna skäl.

De villkor som gällde för incitamentsprogrammet i detta fall var så pass långtgående att det inte var fråga om något förvärv. Den äganderätt som skulle tillkomma den anställde vid inträdet i planen var helt enkelt för uttunnad för en tidigare lagd beskattning. Till saken hör emellertid att en

minoritet av ledamöterna (2 av 5) ansåg att förvärv skett redan vid tiden för skuggsparandet, vilket tyder på att det var fråga om ett gränsfall.

4.3 RÅ 2002 ref. 78 (förhandsbesked)

Huvudfrågan i detta mål var hur ett effektuerande av skadestånd i ett anställningsförhållande skulle behandlas skattemässigt. För att besvara denna fråga var det nödvändigt att fastställa tidpunkten för ett förvärv av aktier.

En person (den anställde) hade förpliktigt sig att under en 30-månaders period kvarstanna i anställning hos bolaget F. Anställningen hade föranletts av att bolaget F förvärvat bolaget A, det sistnämnda vilket den anställde ägde andelar i. Bolaget F förvärvade dessa andelar och den anställde erhöll genom andelsbyte aktier i bolaget F, vilket han alltså sedermera anställdes i. Han ägde dessa aktier fullt ut med alla de rättigheter som följer av ABL. Dock kom han inte att fritt disponera över 70 % av de aktier han erhöll genom bytet. Detta berodde på att förvärvet var villkorat med att sökanden skulle kvarstå i anställningen under en viss period. Skulle han i förtid komma att avsluta sin anställning, skulle han förpliktigas att utge skadestånd motsvarande marknadsvärdet av ett visst antal aktier till bolaget. Som säkerhet för det presumtiva skadeståndet ställde sökanden 70 % av aktierna i pant till bolaget F, sökanden skulle under en 30-månaders period gradvis få full förfoganderätt över aktierna. F ägde rätt att realisera de pantsatta aktierna för att täcka skadeståndsanspråk vid kontraktsbrott.

Till saken hörde att vissa övriga delägare i bolaget A, vilka till samma bytespris som sökanden tillbytt sig aktier i bolaget F inte tecknat något avtal om fortsatt anställning.

RegR finner utan att ange några skäl att samtliga aktier skall anses förvärvade i och med aktiebytet. Den omständigheten att priset för aktierna i bolaget F var marknadsmässigt och detsamma för alla köpare gjorde dock att värdepappersregeln inte kunde tillämpas.

Fallet är enkelt då det under dylika omständigheter inte råder något tvivel om att förvärv skett. Den anställde kom att äga aktierna fullt ut och endast en pantsättning förändrar inte detta. Mot bakgrund av Skåne-Gripen krävs långt mer inskränkande villkor för en senarelagd beskattning. Fallet ger således ingen direkt vägledning för frågan när ett värdepapper skall anses förvärvat. Det är ändå relevant då Skatteverket hävdar att en sådan pantsättning som den i fallet förevarande kan föranleda en senarelagd beskattning¹², något som alltså inte har fog för sig.

¹² Se vidare kap. 6

4.4 RÅ 2004 ref. 35 I (förhandsbesked)

Detta fall illustrerar gränsen mellan värdepapper och sk. *personaloptioner* vilka avses i 10 kap. 11 § 2 st. IL.

K.E (sökanden) var anställd i ett svenskt dotterbolag till ett finskt moderbolag. Sökanden hade till nominellt belopp tecknat ett räntelöst skuldebrev med vidhängande optionsrätter.

För teckning gällde att denna skulle ske vid tre olika tillfällen under 2002 – 2008 till ett förutbestämt pris, förutsatt att aktiekursen översteg en viss nivå. Optionsrätterna fick inte överlätas innan konvertering var möjlig. Teckning fick heller inte ske om anställningen av annan orsak än pensionering eller dödsfall upphörde före teckningstidens början, optionsrätterna skulle då återlämnas.

Beloppet sökanden lånat ut till bolaget skulle återbetalas fem månader före första konverteringsperioden eller då anställningen upphörde p.g.a. uppsägning el. dyl.

RegR finner mot bakgrund av de villkor som gällde att den anställda inte förvärvat något värdepapper utan istället en rätt att i framtiden förvärva värdepapper. Undantagsregeln i 10 kap.11 § 2 st. blev således tillämplig.

Det fanns i detta fall innan teckningsperiodernas början ingen möjlighet för innehavaren att tillgodogöra sig något som helst värde. Den anställde kunde inte ens säga upp det räntefria lånet till betalning. Under dessa förutsättningar, då instrumentet (inledningsvis) inte representerar något som helst värde kan man alltså utgå från att värdepappersregeln inte kan tillämpas.

4.5 Skatterättsnämndens förhandsbesked

Skatterättsnämnden har under senare år meddelat ett flertal förhandsbesked där frågan om beskattningstidpunkten berörts. I de flesta av dessa ligger omständigheterna klart under resp. över de i Skåne-Gripen resp. Skuggspar-målet. Då dessa inte utgör gränsfall kommer de inte att redogöras för här.

Endast två förhandsbesked refereras. Det första, den 1 februari 2007, är inte heller det ett gränsfall då det i fallet är tydligt när förvärv sker. Anledningen till att detta förhandsbesked är relevant är den linje Skatteverket för.

Det andra förhandsbeskedet, den 16 april 2009, är ett sådant gränsfall som ligger mellan Skåne-Gripen och Skuggspar-målet.

4.5.1 Skatterättsnämndens förhandsbesked den den 1 februari 2007¹³ (ej överklagat)

Detta förhandsbesked är snarlikt RÅ 2002 ref. 78 och var det som satte igång diskussionen om förvärvstidpunkten i doktrin. Skatteverket förde en linje som går emot praxis och vad som får sägas vara en vedertagen uppfattning av rättsläget. Verket hävdade att beskattning skall ske först när förfoganderättsinskränkningarna vid ett aktieförvärv upphörde. Omständigheterna var följande:

X var ett helägt dotterbolag till X Holding och det förstnämnda hade förvärvat aktiemajoriteten i bolaget Y. Sökanden var en ledande befattningshavare och tillika aktieägare i Y. Denne skulle komma att anställas i den nybildade Y-koncernen.

Sökanden erbjöds att förvärva aktier i X Holding. Detta skulle ske på så sätt att han bytte sina aktier i Y mot aktier i X, varpå dessa i sin tur utbyttes mot nyemitterade aktier i X Holding. Bytena förutsattes uppfylla villkoren för framskjuten beskattning i 48 a kap. IL och sökanden skulle komma att kunna förvärva ytterligare aktier vid en riktad nyemission mot kontant betalning.

Värdet på aktierna sökanden skulle få vid bytet motsvarade betalningen dåvarande aktieägare fick för aktierna i Y. De eventuella nya aktier sökanden skulle erhålla vid en riktad emission skulle ske till samma pris. Detta pris var det samma som aktieägare betalade för aktier i X Holding.

Sökanden blev formell ägare till aktierna i och med bytet och de rättigheter som enligt ABL följer med en aktie tillföll den anställda, i huvudsak rätten att närvara och rösta på stämma samt rätten till utdelning.

Den anställde var vidare tvungen att ingå ett aktieägaravtal med övriga aktieägare i X-Holding. Aktieägaravtalet skulle komma att utformas enligt tre olika alternativ; A, B eller C. En gemensam faktor i alternativen A och B var att den anställde inte utan tillstånd från huvudaktieägaren hade lov att avyttra aktier till tredje man, med undantag för överlåtelse till eget bolag, maka och barn. Ett väsentligt avtalsbrott skulle komma att ge huvudaktieägaren en rätt att förvärva samtliga den anställdes aktier eller en del av dessa. Väsentliga avtalsbrott kunde vara att den anställde avslutade sin anställning eller motverkade försäljning alt. notering av bolaget. Detta senare villkor var gemensamt för alla tre alternativ.

För alternativ A därutöver att huvudaktieägarens förvärv av den anställdes aktier skulle ske till marknadspris. Priset skulle dock kunna komma att minskas med ett belopp motsvarande skadeståndet för avtalsbrottet. Det samma gällde i huvudsak för alternativ B. Sammantaget skulle slutresultatet bli det samma för alternativen A och B. Den enda skillnaden dessa två alternativ emellan var att skadeståndet i A skulle utgå brutto och i alternativ B netto.

Beträffande alternativ C fanns inga begränsningar i den anställas rätt att externt avyttra aktierna. Dock hade huvudaktieägaren en förköpsrätt, vilket

¹³ dnr. 191-06/D

skulle ske till marknadsvärdet. Vid väsentligt avtalsbrott hade huvudaktieägaren rätt att förvärva aktierna med nedjustering av köpeskillingen för skadestånd.

Aktierna var satta i pant som säkerhet för förpliktelseerna enligt avtalen.

Skatterättsnämnden hade att besvara frågorna huruvida sökanden skulle anses förvärvat aktierna i X-holding i samband med aktiebytet samt om alternativen av aktieägaravtal kunde påverka denna bedömning. Vidare ställdes frågan om aktier som skulle komma att förvärvas mot kontant betalning vid nyemission skulle behandlas på samma sätt.

Rörande aktiebytet var parterna överens om att förvärv skulle anses ha skett vid denna tidpunkt. De aktier som skulle kunna komma att förvärvas mot kontant betalning vid en riktad nyemission skulle enligt sökanden behandlas på samma vis. Skatteverket däremot var av den uppfattningen att dessa aktier skulle anses förvärvade först vid den tidpunkt då inskränkningarna upphörde.

Skatteverket åberopade två fall till ledning för bedömningen, Skuggspar-målet (RÅ 1996 ref. 92.) och RÅ 2004 ref. 35 I. De båda fallen skiljer sig åt avsevärt i sak men de har det gemensamt att i inget av fallen ansågs förvärv ha skett vid inträdet i planen. Skillnaden mellan Skuggspar-målet och omsändigheterna i detta förhandsbesked skiljer sig främst åt på så vis att den anställda i Skuggspar-målet aldrig kom att vara formenlig ägare till aktierna. Rösträtten tillkom dock den anställda i det fallet, men denne hade givit förvaltaren fullmakt att rösta av praktiska skäl. Den anställdes rätt till aktierna i Skuggspar-målet skulle dessutom förfalla om anställningen inte bestod under intjänandeperioden. Denne kunde alltså inte tillgodogöra sig något som helst värde under denna tid. I det nu aktuella fallet kunde sökanden däremot realisera aktierna vid alla givna tidpunkter, om än med varierande rätt till vederlag.

Några relevanta likheter mellan RÅ 2004 ref. 35 I och detta fall finns enligt författarens mening inte. Det förstnämnda rörde förvärv till nominellt belopp av räntelöst skuldebrev med vidhängande optionsrätter.

Skatterättsnämnden tog istället fasta på fallet RÅ 2002 ref. 78¹⁴. I det fallet hade en anställd förvärvat aktier i det bolag han var anställd i genom byte med aktier i ett annat bolag han tidigare var anställd i. Den anställda fick full äganderätt till aktierna. Han hade utdelnings- och rösträtt. Som villkor gällde att i fall anställningen upphörde skulle den anställde förpliktigas att utge ett visst antal aktier i skadestånd till bolaget. För att säkerställa förpliktelsen satte den anställda 70 % av aktierna i pant. Under en 30-månaders period skulle dessa gradvis övergå på den anställde.

Två omständigheter i fallet är av särskilt intresse här. Dels hade den anställda erhållit marknadsmässig lön. Dels hade den anställdas vederlag för de förvärvade aktierna varit detsamma som samtliga ägares. D.v.s. att den anställda betalat lika mycket för aktierna som övriga personer gjort, trots att

¹⁴ Se ovan kap. 4.3

dessa övriga inte hade fått sina aktier behäftade med inskränkande villkor. SRN konstaterar att omständigheterna i det nu förevarande målet påtagligt liknar de i RÅ 2002 ref. 78 – Den anställda skulle komma att äga aktierna med de rättigheter som följer enl. ABL. Vidare kom han att erhålla marknadsmässig lön, och priset sökanden betalar för aktierna kommer vara detsamma som personer som inte anställs i koncernen. Slutligen yttrar SRN:

” Mot bakgrund härav får sökanden anses betala ett marknadsmässigt pris vid nyemissionerna och därmed anses då förvärva aktierna i X Holding oavsett om förvärv sker i form av aktiebyte eller mot kontant betalning. En framtida värdestegring på aktierna kan därför inte på liknande sätt som skedde i exempelvis RÅ 1996 ref. 92 och RÅ 2004 ref. 35 I ses som en ersättning för utfört arbete. Den omständigheten att sökanden kommer att förvärva en del av aktierna mot kontant betalning saknar betydelse för den gjorda bedömningen. I båda fallen kommer nämligen sökanden att betala lika mycket för varje förvärvad aktie.

Vid angivna förhållanden ska, oavsett om aktieägaravtalet utformas enligt alternativ A, B eller C, en realiserad värdeökning på sökandens aktier i X Holding behandlas enligt de regler som gäller för kapitalvinst.”

SRN:s anförande är något olyckligt formulerat då det av vissa tycks ha misstolkats. Första meningen i citatet ovan ger onekligen intryck av att nämnden ansåg förvärv ske p.g.a att sökanden betalat marknadspris. Vederlagets storlek kan dock aldrig vara en omständighet som kan påverka förvärvsbedömningen. Det faktum att sökanden i ett fall som detta betalade marknadsmässigt pris kan endast tillmätas betydelse som indicium för att parternas avsikt faktiskt är en övergång av äganderätten. Baekkevold tolkar uttalandet på så sätt att SRN grundade sin bedömning på priset, alltså en ovidkommande omständighet¹⁵. Roupe å andra sidan framhäver att det faktum att den anställde betalade marknadsmässigt pris inte nödvändigtvis var en förutsättning för ställningstagandet. Enl. Roupe är det en omständighet som tyder på att det är fråga om slutligt förvärv¹⁶.

Skatteverket var överens med sökanden om att de aktier som erhöles i och med aktiebytet skulle anses förvärvade vid den tidpunkten. Aktier som skulle komma att anförskaffas vid en riktad nyemission skulle däremot anses förvärvade först när inskränkningarna i förfoganderätten upphörde, detta trots att samma villkor gällde i övrigt. Den enda skillnaden var att betalningen i det ena fallet var aktier och i det andra kontanter. Varför Skatteverket ville göra förvärvsbedömningen beroende av vederlagstypen framgår inte. Hursomhelst fick denna inställning inte något gehör.

Ang. RÅ 2002 ref. 78 drar Skatterättsnämnden en slutsats som kan ifrågasättas. Det anförs att RegR i det förstnämnda fallet särskilt med hänsyn till att priset bolaget erhöles för aktierna var detsamma för alla som förvärvade aktier. RegR anföorde inga egna skäl utan gjorde samma

¹⁵ Baekkevold, SvSkT nr 5 2008 s. 321

¹⁶ Roupe, SvSkT nr 8 2009, s. 840

bedömning som skatterättsnämnden. Det går inte att ur Skatterättsnämndens anförande utläsa att priset skulle ha haft särskild betydelse.

Utgången i detta förhandsbesked är i linje med RegR:s praxis. Det faktum att sökanden faktiskt var civilrättslig ägare och innehade de rättigheter som följer av ABL var tillräckligt för att göra en sådan bedömning. Förhandsbeskedet överklagades inte av Skatteverket då verket enligt egen utsago delade SRN:s uppfattning av rättsläget¹⁷. Man skulle kunna tro att detta innebär att verket justerat sin uppfattning i frågan. Så tycks emellertid inte skett då verket även i nu pågående processer vidhåller sin restriktiva linje.

4.5.2 Skatterättsnämndens förhandsbesked den 16 April 2009¹⁸ (överklagat)

Sökanden och andra ledande befattningshavare i bolag inom en koncern var berättigade till s.k. gratisaktier i moderbolaget enligt ett aktieincitamentsprogram. Om koncernen uppnådde vissa resultatmål under ett kalenderår (intjäningsår) beslutade styrelsen att berörda anställda utan särskilt vederlag skulle få ett antal aktier. Vid tilldelning av aktier registrerades ett visst antal aktier på den anställdes värdepapperskonto under året efter intjäningsåret. En förutsättning var att anställningen inom koncernen fortfarande består vid den tidpunkten. Undantagsregler fanns bl.a. för det fall att den anställda avled dessförinnan.

Aktierna gav den anställda rätt till utdelning och rösträtt. De var dock behäftade med förfoganderättsinskränkningar som innebar följande. Den anställda fick inte överlåta aktierna eller förfoga över dem på annat sätt före utgången av andra kalenderåret efter intjäningsåret (kvalifikationstid). Han var skyldig att utan vederlag återlämna tilldelade aktier om han under den tiden slutar sin anställning i koncernen. Inskränkningarna gällde även för andra aktier och värdepapper som kan ha förvärvats med stöd av tilldelade aktier, dock att styrelsen kunde medge undantag. Bolaget hade rätt att utan den anställdes medgivande låta anteckna inskränkningarna på hans värdepapperskonto och — i förekommande fall — överföra aktierna till sig.

Frågan var när aktierna skulle anses förvärvade. Den anställda hävdade att detta skulle ske vid tilldelandet medan Skatteverket ansåg förvärv ske först efter kvalifikationstiden. Skatterättsnämnden gjorde följande bedömning:

”Praxis ger uttryck för att det föreligger ett skattemässigt förvärv av aktier vid avtalstidpunkten om det med hänsyn till avtalets innehåll kan anses stå klart att det är parternas avsikt att den anställda ska bli slutlig innehavare

¹⁷ se Skatteverkets kommentar till förhandsbeskedet

¹⁸ Dnr 84-08/D

av aktierna när uppställda förfoganderättsinskränkningar upphör (RÅ 2002 ref. 78 jfr med prop. 1989/90:50 s. 74 och RÅ 1986 ref. 36).

Med ett sådant synsätt kan en anställd som ägare förfoga över aktierna efter eget gottfinnande, t.ex. genom att ge bort dem eller lämna dem som säkerhet för olika förpliktelser. Förfoganderättsinskränkningarna för de tilldelade aktierna kan i ett sådant perspektiv ses som att den anställde som ägare lämnar aktierna som säkerhet för ett åtagande att stanna kvar i sin anställning under en viss tid med risk för att han annars går miste om dem.

Det nu sagda torde ta sikte på sådana situationer då avtalet ifråga mer har karaktär av att vara en överenskommelse mellan delägare i ett aktiebolag än att vara en överenskommelse mellan arbetsgivare och anställd.

I förevarande fall får det senare förhållandet anses föreligga. Erbjudandet för A att delta i incitamentsprogrammet sker i huvudsak på arbetsgivarens initiativ och enligt med av denne mer eller mindre ensidigt bestämda riktlinjer som A har att ansluta sig till eller avstå från.

Den praxis som aktualiseras i nu nämnda fall är bl.a. RÅ 1996 ref. 92 (skuggsparmålet) och RÅ 2004 ref. 35 I och II. Härav följer att ett förvärv av värdepapper utan betalning av särskild ersättning som regel kan anses föreligga först när ett villkor om viss anställningstid för att ha rätt till värdepappren är uppfyllt.

En tillkommande omständighet i förevarande fall är att A har rätt till utdelning och rösträtt redan under villkorstiden. Något krav på att uppbyren utdelning ska återlämnas om anställningsvillkoret inte uppfylls finns inte heller. Den rätt som vid varje tillfälle kan tillkomma A som innehavare av aktierna under kvalifikationstiden är dock beroende av att han då fortfarande är anställd.

Mot bakgrund av det anförda och med beaktande av samtliga omständigheter i ärendet finner Skatterättsnämnden att ett förvärv av aktierna kan anses ske först när kvalifikationstiden löper ut. Eftersom några ytterligare förfoganderättsinskränkningar då inte längre föreligger saknas anledning att beräkna intäkten till annat belopp än det noterade marknadsvärdet vid den tidpunkten.”

Skatterättsnämnden bortser i detta fall från att den anställda blev formenlig ägare till aktierna och lägger istället avgörande vikt i vad som ansågs vara parternas avsikt.

Nämnden drar slutsatser av fallen RÅ 1996 ref. 92 (Skuggspar-målet) och RÅ 2004 ref. 35 som är tveksamma. Enligt nämnden skall i de fall förvärvaren inte betalar något vederlag för värdepapprena beskattningstidpunkten i regel inträda då inskränkningarna i förfoganderätten upphör. Inte i något av de två fallen finns stöd för något sådant. Huruvida man utger vederlag eller inte påverkar inte rekvisitet förvärv. Däremot kan vederlagets

storlek om det överstiger en viss gräns att förvärvet inte längre anses som förmånligt, men det är en annan sak.

Omständigheterna i detta fall är intressanta på så vis att de ligger mellan de i Skåne-Gripen och de i Skuggspar-målet. Efter tilldelningen av aktierna skulle den anställda vara formell ägare och inneha utdelnings- och rösträtten. Aktierna skulle dock inte på något sätt gå att omsätta under kvalifikationstiden, vilket det gjorde i Skåne-Gripen.

Förhandsbeskedet är överklagat och kan mycket väl komma till prövning i RegR. Det går naturligtvis bara att spekulera i vad utgången i en sådan prövningskulle bli. För egen del råder det dock inget tvivel om att förvärv är för handen i ett dylikt fall. Detta beror på att den civilrättsliga äganderätten tydligtvis har övergått på den anställda redan i och med tilldelningen av aktierna. Dock är det tveksamt huruvida aktierna i detta fall kan anses som värdepapper då de inte kan omsättas utan endast ger den anställda en (osäker) rätt till utdelning. Skatteförmågeprincipen talar i detta fall för en senarelagd beskattning.

5 Begreppet värdepapper

För att värdepappersregeln över huvud taget skall bli tillämplig krävs det att det den anställde förvärvar faller under begreppet *värdepapper*. Det är därför av interesse att närmare reda ut vad som i värdepappersregeln avses med detta begrepp.

Frågan är hurvida de aktuella villkoren och förfoganderättsinskränkningarna i incitamentsprogrammen kan påverka instrumentens klassificering som värdepapper.

Förarbetena till 10 kap. 11 § ger ingen direkt ledning i frågan. Som redan framförts i kap X redogörs inte för hur ”förvärv” skall tolkas. Inte heller klargörs vad som mer precist menas med värdepapper.

5.1 Det civilrättsliga värdepappersbegreppet

Någon skatterättslig definition av värdepapper finner man inte i Inkomstskattelagen. Då särskilda skatterättsliga definitioner som nu är ifråga saknas används uttrycken i deras civilrättsliga bemärkelse. Dessa civilrättsliga uttryck har naturligtvis inte alltid en helt klar innebörd, i detta fall saknas en klar civilrättslig definition.

Termen värdepapper hade tidigare sin utgångspunkt i begreppet finansiellt instrument vilken tagits från den civilrättsliga regleringen kring värdepappersmarknaden¹⁹. Av förarbetena till lag (1991:980) om handel med finansiella instrument sägs om värdepapper att ”med värdepapper avses en handling som tillförsäkrar innehavaren en viss rättighet som vanligen kan omvandlas i pengar. Till värdepapper räknas traditionellt aktier, obligationer, förlagsbevis, värdepappersfondsandelar, växlar, checkar och vissa andra skuldebrev”²⁰.

Uttalandet ger ett klart intryck av att det civilrättsliga värdepappersbegreppet skulle vara oavhängigt av eventuella villkor ett förvärv belastas med. Uttrycket ”vanligen” ger intryck av att det inte i det enskilda fallet behöver finnas möjlighet att realisera tillgången, vilket det inte alltid gör i incitamentsprogram. Den rådande uppfattningen i doktrin är att det krävs mycket långtgående inskränningar i förfoganderätten för att värdepappersstatusen skall gå förlorad. Tivéus menar att samtliga instrument som utfärdats enl. ABL med nödvändighet är värdepapper då dessa är avsedda för omsättning²¹. Av denna anledning kan inskränkningarna i förfoganderätten vara i princip hur långtgående som helst utan att det påverkar värdepappersstatusen. Dock skall villkor som gör att förvärvaren

¹⁹ Edvardsson s. 93

²⁰ Prop. 1990/91:142 s. 85

²¹ Tivéus, SN 1999 s. 40ff

tappar alla eller väsentliga rättigheter, som ABL uppställer på en viss rätt, föranleda att värdepappersstatusen går förlorad och det blir istället frågan om en rätt att i framtiden förvärva värdepapper. Exempel på sådan inskränkning kan vara rätten till aktietäckning i en option gjorts beroende av fortsatt anställning eller dyl. Edvardsson och Rutberg för liknande resonemang²². För att besvara frågan om ett instrument civilrättsligt är ett värdepapper bör man alltså utreda om instrumentet är bärare av någon form av självständig rättighet²³. Är så inte fallet blir instrumentet inte att anse som ett värdepapper.

5.2 Det skatterättsliga värdepappersbegreppet.

Som redan framkommit finns inte uttrycket värdepapper definierat i inkomstskattelagen eller dess föregångare. Man kan tycka att en sådan definition hade varit önskvärd med tanke på den betydelse det faktiskt har. Historiskt har lagstiftaren visat en ovilja mot att införa en entydig definition av begreppet. Detta har flera olika förklaringar. Det har hävdats att det främsta skälet till avsaknaden av en definition har att göra med att systematiken vid beskattning av värdepapper inte är beroende av ett entydigt begrepp²⁴. Inte bara är systematiken oberoende av ett entydigt begrepp, det är till och med så att begreppet har olika innebörd beroende på vilken bestämmelse i IL den används i²⁵.

För det andra kommer det hela tiden ut nya typer av värdepapper. Fram till mitten av 70-talet fanns inte mer än ett par olika värdepapperstyper och dessa var lätta att skilja från varandra. Det var den snabba utvecklingen på finansmarknaden under 80-talet samt den breddning av inkomstbegreppet i inkomstslaget kapital som tvingade lagstiftaren att göra ett vägval²⁶. Man var tvungen antingen att införa likformiga beskattningsregler för samtliga värdepapper. Det skulle i så fall förutsätta ett uniformt och väldefinierat värdepappersbegrepp. Det andra alternativet var att införa mer detaljerade kategoriseringsregler för alla de nya värdepapper som uppstod. Fler detaljregler infördes i kapitalvinstsystemet i och med 1990 års skattereform vilket medförde gränsdragningsproblem. Det ansågs inte gå att komma tillrätta med dessa med ett väldefinierat värdepappersbegrepp och därför knöts begreppet till termen finansiella instrument²⁷.

Numera har begreppet finansiella instrument ersatts med begreppen delägarrätt och fordringsrätt i 48 kap. 2-4 §§ IL.

Ytterligare ett skäl till lagstiftarens ovilja att införa en definition av begreppet har varit att nya instrument riskerat att hamna mellan

²² Edvardsson s. 98f samt Rutberg, SvSkT 1995 s. 572

²³ Jfr. RÅ 1986 ref. 36

²⁴ Edvardsson s. 100

²⁵ Se Regeringsrättens uttalande i RÅ 2008 ref. 14

²⁶ Edvardsson s. 101

²⁷ Ibid.

värdepappersregeln och personaloptionsregeln. Alltså att instrumentet varken kan anses som värdepapper eller option.

Att begreppet värdepapper har olika betydelse beroende på vilken bestämmelse i IL som är aktuell försvårar bedömningen. Detta innebär att praxis rörande värdepappersbegreppet i andra bestämmelser blir svåra att dra några växlar på²⁸. Den praxis som faktiskt finns är dock tillräcklig för att ge en ganska klar bild över hur de aktuella villkoren påverkar värdepappersbegreppet.

Konvertiblerna i Skåne-Gripen var belastade med ett flertal inskränkningar i förfoganderätten, vilka sammantaget utgjorde en mycket beskuren äganderätt. Trots detta ifrågasatte RegR aldrig att det rörde sig om värdepapper. För det första hade innehavaren ingen rätt att under den femåriga kvalifikationstiden²⁹ avyttra konvertiblerna. För det andra var innehavaren under vissa förutsättningar skyldig att sälja tillbaka konvertiblerna till den utgivande banken. Dessa var uppsägning, avskedande samt överlåtelse eller annat förfogande över skuldebrevens innan kvalifikationstidens slut. RegR gjorde inget uttryckligt uttalande ifråga om exakt vad som föranledde bedömningen. Det som tycks ha tillmätts avgörande betydelse var dock att skuldebrevens när som helst kunde sägas upp till betalning. Att detta skulle ske till konvertibelns nominella belopp, dvs. att vederlaget kunde komma att understiga konvertibelns marknadsvärde i fall aktiekursen översteg det nominella beloppet hade ingen betydelse.

I RÅ 1996 ref. 92 (Skuggspar-målet) blev utgången motsatt. Det gällde i detta fall "skuggsparade" aktier åt de anställda. Planen gick ut på att de anställda investerade i aktier i moderbolaget på marknadsmässiga villkor. För varje aktie den anställde köpte gottskrevs denne ett visst antal gratisaktier på en depå hos särskild förvaltare, vilka bekostades av arbetsgivaren. Plandeltagarna hade en rätt att utfå dessa aktier först efter en femårig intjänandeperiod. Under tiden mellan inträdet i planen och det slutliga erhållandet av aktierna var de registrerade i förvaltarens namn, denne var alltså formell ägare till aktierna. Under intjänandeperioden fick aktierna inte intecknas, pantsättas eller överlåtas. Med följande motivering skedde beskattning först vid intjänandeperiodens slut:

"En förutsättning för att de särskilda reglerna om värdepappersförvärv skall kunna tillämpas får anses vara att det verkligen är fråga om ett förvärv av ett värdepapper - i gängse mening eller i dokumentlös form (jfr RÅ 1994 not. 41). En rätt att i framtiden förvärva ett värdepapper synes därför inte omfattas av reglerna om omedelbar beskattning om inte denna rätt grundas på ett värdepapper som den anställde faktiskt blivit ägare till. - Av de regler som gäller för sparandet framgår att det värde i form av aktier förvärvade för skuggsparandet och eventuella utdelningar samt i form av

²⁸ Som exempel kan tas RÅ 2008 ref. 14 som berör värdepappersbegreppet i 39 kap. 15 § IL.

²⁹ Tiden fram till att konvertering kan ske, se ovan.

kontanter inte i något fall kan lyftas av medlemmen förän intjänande har skett. Detta är fallet när anställningen varat i fem år såvida den inte upphör på grund av särskilda skäl, såsom pensionering, varaktig arbetsoförmåga, dödsfall och om planen upphör att tillämpas. Upphör anställningen dessförinnan är skuggsparandet förverkat, dvs. ingen del av sparandet kommer medlemmen till godo utan används av arbetsgivaren för dennes övriga åtaganden enligt planen. Om anställningen upphör med ett sådant förverkande som följd förlorar medlemmen således inte någon självständig, redan förvärvat rätt till aktierna (jfr ovannämnda RÅ 1994 not. 41).”

Slutsatsen man kan dra av detta fall är att då den anställde inte överhuvud kan förfoga över instrumentet eller tillgodogöra sig något värde av det är det inte fråga om något skatterättsligt värdepapper i den mening som avses i 10 kap. 11 § 1 st. IL. Detta kan ses som ganska naturligt då ett sådant instrument saknar värde. Under sådana omständigheter som var aktuella i detta fall blir istället personaloptionsregeln tillämplig då det rör sig om en rätt att i framtiden förvärva värdepapper.

Ett fall som liknar Skuggspar-målet är RÅ 1994 not 41. En anställd i ett svenskt läkemedelsföretag hade accepterat ett erbjudande om optionsteckning i företagets utländska moderbolag. Villkoren var i stora drag följande. Den anställda utgav inget vederlag för optionerna. Priset som sedermera skulle betalas för aktierna utgjordes av aktiekursen den dag optionerna tecknades. Optionerna fick utnyttjas tre år efter teckningen och de fick inte överlåtas. Vidare förföll optionsrätterna om anställningen upphörde innan treårsperiodens slut. Mot bakgrund av villkoren ansågs den anställda vid inträdet i planen inte förvärvat någon självständig rättighet som kunde gå förlorad. Därmed hade något värdepapper inte förvärvats.

Fallen ovan visar att ett grundkriterium för värdepappersstatus är att tillgången måste betinga något slags värde som kan realiserats. Skåne-Gripen ger för handen att det inte krävs mer än så, och det behöver inte ske till marknadspris. Den anställda måste med andra ord bli innehavare av någon form av rättighet denne kan disponera över.

Inskränkningar i förfoganderätten under en kvalifikationstid har alltså ingen avgörande betydelse för värdepappersstatusen. Det är först när inskränkningarna sammantaget föranleder att instrumentet inte längre representerar något som helst värde för innehavaren som värdepappersstatusen går förlorad. I dessa fall aktualiseras personaloptionsregeln i 10 kap. 11 § 2 st. IL.

Skåne-Gripen ger även för handen att kvalifikationstid saknar betydelse vid denna bedömning. I fallet gällde att den anställda först efter fem år blev slutlig ägare till konvertiblerna. Kvalifikationstiden kan dock ha betydelse vid förvärvsbedömningen.

Betraktar man uttrycket värdepapper ger det onekligen intrycket av att vara en rättighet som gestaltar sig i fysisk form. Det vore naturligtvis orimligt om beskattningstidpunkten för ett incitamentsprogram blev beroende av att det utgivande bolaget är ett kupong- resp. avstämningsbolag. Någon sådan

tillämpning av värdepappersbegreppet, och i förlängningen värdepappersregeln, har emellertid aldrig avsetts³⁰.

³⁰ Se ex. prop. 1989/90:110 s. 722

6 Skatteverket

Som framkommit inledningsvis driver Skatteverket processer där de hävdar att beskattning skall ske först vid den tidpunkt då förfoganderättsinskränkningarna upphör³¹. För en tid sedan skickade några av de större revisions- och advokatbyråerna (nedan konsultbyråerna) en skrivelse³² till Skatteverket där dess uppfattning i frågan begärdes. Skrivelsen föranleddes av ett behov från näringslivets sida att klargöra rättsläget och var en följd av verkets linje i Skatterättnämndens förhandsbesked den 1 februari 2007³³.

Skrivelsen börjar med en genomgång av relevanta regler och praxis vilket utmynnar i vissa slutsatser. Först konstateras att förvärvsbegreppet inte är beroende av andra omständigheter än vem som civilrättsligt har förvärvat värdepapperna. Det framhålls att villkor i form av t.ex. krav på samtycke, hembudsskyldighet, eller förköpsrätt är mycket vanligt förekommande. Det har såvitt konsultbyråerna vet aldrig ifrågasatts att villkor av dylika slag skulle påverka bedömningen om vem som är civilrättslig ägare.

”Sammanfattningsvis innebär således det anförda att inställningen att ett aktieförvärv inte ska anses föreligga så länge det finns begränsningar i förfoganderätten över aktierna, inte har något stöd i lagtext eller praxis (se härom även Tivéus, SN 2007 s. 255 och Roupe, SvSkT 2007 s. 269). Praxis får tvärtom anses visa att den som köpt eller bytt till sig aktier och därvid fått rösträtten, rätt till utdelning samt skrivits in som ägare i aktieboken får anses ha förvärvat aktierna med äganderätt även om aktierna är föremål för vissa förfoganderättsinskränkningar. Praxis ger inte heller något stöd för uppfattningen att bedömningen av om ett förvärv har skett är beroende av om aktierna ”förvärvats” till marknadspris eller till underpris. Ett förvärv av en tillgång till ett pris som understiger marknadsvärdet innebär att personen ska förmånsbeskattas. Däremot har det inte någon inverkan på vid vilken tidpunkt tillgången har förvärvats. Det är också ovidkommande t.ex. huruvida den anställde tidigare varit aktieägare i det uppköpta bolaget eller ej.”

Huvudfrågan till Skatteverket var huruvida verket delade denna uppfattning. I ett sk. brevsvår³⁴ besvarade Skatteverket konsultbyråernas skrivelse. Verket anför inledningsvis att värdepappersregeln tillkommit i särskild ordning och att ordet ”förvärvar” inte kan tolkas likadant som i andra sammanhang, exempelvis som i inkomstslaget kapital. Denna omständighet gör enligt verket att RÅ 2002 ref. 78 och det likartade förhandsbeskedet från februari 2007 inte kan anses säga något om beskattningstidpunkten i inkomstslaget tjänst, då det inte framkommer i dessa två målen att de

³¹ Se bla. Skatterättnämndens förhandsbesked den

³² Se bilaga A

³³ Skrivelsen s. 1

³⁴ dnr 131 444691-07/1152

ursprungliga aktierna skulle anses förvärvade av ägarna i egenskap av anställda. Då värdepappersregeln gäller inkomstslaget tjänst blev enl. verket regeln aldrig aktuell i målen.

Därefter görs följande uppställning för att visa vilka kriterier enl. verkets uppfattning skall vara för handen för att förvärv skall anses föreligga:

”1. Formkraven för förvärv av aktier ska vara uppfyllda. Aktier i kpongoblag ska vara överlämnade till den anställde och aktier i avstämningsbolag ska vara ägarregistrerade på den anställdes eget värdepapperskonto.

Det räcker inte att aktierna finns avskilda för hans räkning hos en förvaltare som agerar för arbetsgivarens räkning.

Med hänsyn till att Regeringsrätten ansåg att om aktierna förvarades hos en förvaltare skulle de inte anses förvärvade, kan en pantsättning hos tredje man eventuellt bli bedömd på samma sätt.

2. Den anställde ska ha rösträtt för aktierna och ha rätt till utdelning på dem.

3. Det ska finnas möjlighet för den anställde att avyttra aktierna till marknadspris om han så önskar. Det har däremot ingen betydelse om han bara kan sälja till en anvisad person eller ett fåtal sådana, t.ex. p.g.a. förköps- eller hembudsklausul.

Det krävs inte heller att den anställde har rätt att behålla aktierna om han slutar sin anställning, under förutsättning att det utgår marknadsmässig ersättning vid återförsäljningen.

Med marknadspris avses att han får betalt i pengar eller annat som han kan disponera obehindrat. Ett skuldebrev vars värde kan sättas ner efter överlåtelsen på grund av värdeförändringar på aktien e.d. kan inte jämföras med ett marknadspris.

4. Det får inte finnas något anställningsvillkor, som innebär att den anställde mister aktierna mot erhållande av anskaffningsutgift eller liknande om han slutar på eget initiativ.

Vissa domstolar anser nämligen att om ett anställningsvillkor är ett av kraven för att den anställde ska få behålla aktierna, ska de inte anses förvärvade. Se Kammarrättens i Stockholm dom den 20 juni 2007, mål nr 2914-05 (överklagad), och Länsrättens i Stockholms län dom den 30 juni 2006, mål nr 7464-05 (överklagad).

Eftersom flera domstolar gör denna bedömning kan det inte sägas vara klart att ett sådant anställningsvillkor inte innebär uppskjuten beskattning.

5. Det är utan betydelse om det finns en klausul om att aktierna måste säljas åter för anskaffningspriset om den anställde avskedas e.d. inom viss tid från förvärvet.”

Kommentarer

Skatteverket inleder sitt brevsvaret med ett anförande om att RÅ 2002 ref. 78 och det liknande förhandsbeskedet den 1 februari 2007 inte skulle säga något om beskattningstidpunkten i inkomstslaget tjänst. Detta skulle bero på att värdepappersregeln inte tillämpades i fallen och att ”förvärv” inte skulle ha samma innebörd i inkomstslaget kapital som tjänst. Både i förhandsbeskedet och RÅ 2002 ref. 78 hade värdepapperna anskaffats på marknadsmässiga villkor. Detta innebär att rekvisitet ”förmånliga villkor” i värdepappersregeln inte var uppfyllt och regeln kunde av den anledningen inte tillämpas. Dock tas i båda fallen ställning till huruvida aktierna förvärvats. Verket gör gällande att då de ursprungliga aktierna (de aktier den anställda utgav som vederlag) inte kunde anses förvärvade av ägarna i dess egenskap av anställda, skulle värdepappersregeln inte sättas i spel. Att vederlagets form och ursprung är en omständighet som påverkar regelns tillämplighet är för egen del främmande. Även att förvärvsbegreppet i inkomstslaget tjänst skulle divergera från samma begrepp i inkomstslaget kapital på ett sådant sätt verket anför är främmande. Dylika begrepp som inte finns definierade i skattelagstiftningen skall tolkas efter sin civilrättsliga betydelse och det går således inte att göra någon åtskillnad mellan begreppets innebörd i de olika inkomstslagen.

Beträffande det första kravet verket uppställer, att formkraven för förvärv av aktier skall vara uppfyllda, kan följande sägas.

Vare sig RegR eller Skatterättsnämnden har i något fall ansett förvärv vara för handen då formkraven inte varit uppfyllda. Sedan de sk. leasingmålen står det emellertid klart att det inte är ett avtalsformella beteckning som blir avgörande för beskattningen utan istället parternas avsikt. Skatteverket grundar sin uppfattning på Skuggspar-målet. I det fallet var inte formkraven uppfyllda utan aktierna förvarades och ägdes formellt av en förvaltare. Emellertid var förvärvet belastat med ett flertal långtgående villkor för att den anställda slutligen skulle erhålla aktierna. Det faktum att den anställda under kvalifikationstiden inte kunde tillgodogöra sig något som helst värde av aktierna var det som föranledde RegR:s bedömning. Skatteverket drar således felaktiga slutsatser på det målet. Med det synsätt verket har skulle värdepappersregeln dessutom på ett enkelt sätt kunna kringgås. Möjligheten att skapa skattekrediter skulle uppstå då man genom att låta arbetsgivaren vara formenlig ägare under kvalifikationsperioden kan möjliggöra en senarelagd beskattning. Inte heller Skatterättsnämnden delar Skatteverkets uppfattning i detta avseende. Dess bedömning är istället att förvärv skall anses ske vid avtalstidpunkten om det därvid är parternas avsikt att den anställda skall bli slutlig innehavare av aktierna. Enligt nämnden är alltså formkravet för aktieförvärv ingen nödvändig förutsättning.

Vidare hävdar Skatteverket i denna första punkt att en pantförskrivning eventuellt kan bedömas på samma sätt som om den formella äganderätten ej övergått. Detta synes vara felaktigt. För att man skall kunna pantsätta något krävs naturligtvis att man äger egendomen ifråga. Syftet med pant är att pantinnehavaren skall få säkerhet för en fordran denne har mot gäldenären. Tas panten i anspråk sker det för att täcka denna fordran, på det viset kommer den pantsatta egendomen gäldenären tillgodo och denne måste vara ägare till egendomen. Tilläggas kan att pantförskrivningen i RÅ 2002 ref. 78 inte fick den följd verket hävdar.

Som ett andra rekvisit skall den anställde enligt Skatteverket besitta rösträtten och rätten till utdelning för aktier. Härvid skall erinras om aktiens odelbarhet enligt ABL 4:42. Detta innebär att den formella ägaren av aktierna alltid innehar dessa rättigheter. Vad skatteverket grundar detta krav på framgår inte. Det är i alla fall svårt att se något stöd för detta. Att den anställde innehar röst- och utdelningsrätten för aktierna (och därmed även är den formella ägaren) emellertid något som mycket starkt talar för att denne förvärvat dessa.

Rörande kraven som uppställs i punkterna 3 och 4 kan lämpligen hänvisas till RÅ 2002 ref. 78 resp. RÅ 1986 ref. 36. I fallen ansågs värdepapprena förvärvade trots att den anställde saknade möjlighet att avyttra aktierna till marknadspris. I det sistnämnda fallet fanns ett villkor om återköp till nominellt belopp vilket inte påverkade bedömningen.

Ett villkor av den typen som uppställs i den sista punkten är som verket hävdar utan självständig betydelse.

Sammanfattningsvis divergerar Skatteverkets inställning enligt brevsvaret på ett tydligt vis från den allmänna uppfattningen av rättsläget. Verkets linje är mycket restriktiv i fråga om hur långtgående förfoganderättsinskränkningar får vara för att förvärv skall anses ha skett. Det är dock viktigt att påpeka att verket är något inkonsekvent i sina ställningstaganden och man kan fråga sig hur representativt brevsvaret egentligen är för verkets uppfattning i frågan. På verkets hemsida sägs om värdepapper med inskränkningar i förfoganderätten att ”Om ett värdepapper belagts med intjänandetid och begränsningar i förfoganderätten, anses inte förvärvet ha skett förrän inskränkningarna har upphört. Man talar om att värdepappret **verkligen har förvärvats**.”³⁵. Uttalandet på hemsidan kan endast tolkas på det viset att även mindre förfoganderättsinskränkningar med automatik skulle medföra en senarelagd beskattning. Denna bild är långt mer onyanserad än den som ges i brevsvaret.

³⁵<http://www.skatteverket.se/fordigsomar/privatperson/incitament.4.61589f801118cb2b7b280008449.html>

7 Avslutande kommentarer

Att det skulle vara något annat än den civilrättsliga äganderätten som blir bestämmande för beskattningstidpunkten i 10 kap. 11 § 1 st. finns inget stöd för. En sådan tillämpning som Skatteverket förespråkar, beskattning först då inskränkningarna i förfoganderätten upphör, saknar helt och hållet lagstöd.

Hur man skall fastställa vem som vid en viss tidpunkt äger värdepapper med förfoganderättsinskränkningar är emellertid inte helt klarlagt. Det finns ett oklart rättsläge emellan omständigheterna i Skåne-Gripen resp. Skuggspar-målet. Den formella äganderätten är naturligtvis det som främst blir avgörande. Har den anställde väl blivit formlig ägare till värdepapprena torde detta vara en mycket stark presumtion för äganderätt som endast under speciella omständigheter kan frångås. Vidare får man vid förvärvsbedömningen beakta de övriga omständigheter som förknippas med äganderätt, bl.a. sannolikheten att parternas förvärv blir bestående, parternas avsikt samt vem som står risken för värdenedgång resp. värdeökning för tillgången.

Ett annat och betydligt enklare synsätt vore att helt enkelt knyta förvärvsbegreppet till den formella äganderättsövergången av värdepapprena³⁶. Denna tillämpning vore naturligtvis en enkel lösning på problematiken då något tvivel om vem som vid en viss tidpunkt är ägare aldrig uppstår. Problemet är bara att ett sådant synsätt torde strida dels mot värdepappersregelns syfte, dels är förfarandet nog inte alla gånger i överensstämmelse med det civilrättsliga förvärvsbegreppet. Anledningen till att regeln infördes var att förhindra att skattekrediter skapades genom att villkora ett förvärv med inskränkningar i förfoganderätten. Regeln skulle på ett enkelt sätt kunna kringgås genom att det utgivande bolaget eller någon i dess ställe stod som formell ägare under kvalifikationstiden. Vad sen beträffar det civilrättsliga förvärvsbegreppet är det bindande avtal om förvärv parterna emellan som blir avgörande. Att formkraven för förvärv av exempelvis aktier inte är uppfyllda är inget nödvändigt krav för att en civilrättslig äganderättsövergång skett. Låt vara att förvärvaren inte åtnjuter sakrättsligt skydd för än så skett.

Både Skåne-Gripen och Skuggspar-målet tangerar den brytpunkt där förfoganderättsinskränkningarna blir så pass långtgående att äganderättsövergång inte kan anses ske. Omständigheterna i Skåne-Gripen ligger under gränsen och omständigheterna i Skuggspar-målet ligger över. Att det var fråga om gränsfall påvisas inte minst av de skiljaktiga meningarna. Det vore naturligtvis tacknämligt med ännu klarare rättsläge. Detta kan komma att ske genom att fall som Skatterättsnämndens förhandsbesked den 16 april 2009 kommer under prövning i RegR.

För näringslivets vidkommande torde dock de oklarheter som kvarstår kunna förekommas genom att incitamentsprogrammen utformas på ett sådant vis att något tvivel om beskattningstidpunkten inte uppstår. Med tanke på att rättsläget är så pass klart som det är och de obegränsade

³⁶ jfr. Baekkevold mfl. i konsultbyråernas skrivelse

möjligheter som står till buds för att skapa ett sådant program torde detta inte vara någon stor utmaning. En besvärande omständighet är förvisso Skatteverkets uppfattning i frågan

Även beträffande värdepappersbegreppet i 10 kap. 11 § 1 st. IL finns ett något osäkert rättsläge mellan Skåne-gripen och Skuggspar-målet. Analysen i kap. 5 ovan ger för handen att det inte krävs mer än att den anställde kan omsätta instrumentet i pengar för att det skall anses utgöra värdepapper. Detta behöver inte ske till marknadspris.

Värdepappersbedömningen alltså torde i de allra flesta fall inte innebära svårigheter. Dock förekommer gränsfall även här. Skatterättsnämndens förhandsbesked den 16 april 2009 kan återigen tas som exempel. Den anställde i det fallet kunde inte under kvalifikationsperioden avyttra aktierna och kunde således inte tillgodogöra sig något värde från dem. Aktierna gav emellertid den anställde en, om än osäker, rätt till utdelning. Är detta nog för skatterättslig värdepappersstatus? Kommer fallet upp till bedömning i RegR kommer den frågan besvaras.

Bilaga A



Acrobat Document

Käll- och litteraturförteckning

Doktrin

Borg, Mikael, Aktierelaterade incitamentsprogram, Jure, Stockholm 2003

Bækkevold, Arne, Förvärv av aktier i samband med anställning mm., Svensk Skattetidning nr. 5 2008

Edvardsson, Leif, Skatteregler för incitamentsprogram, Nordstedts juridik, Stockholm 2002

Roupe, Jacob, ”Inlåsta direktörsaktier”, Svensk Skattetidning nr. 8 2009

Rutberg, Johan, Optioner till anställda, Svensk Skattetidning nr. 8 1995

Tivéus, Ulf, Optioner – reavinst eller lön?, Skattenytt 1999 nr. 1

Offentligt tryck

Prop 1989/90:50 s. 74

Prop. 1989/90:110 s. 722

Prop. 1990/91:142 s. 85

Skatteverkets brevsvar dnr. 131 444691-07/1152

Rättsfallsförteckning

Regeringsrätten

RÅ 1986 ref. 36

RÅ 1996 ref. 92

RÅ 2002 ref. 78

RÅ 2004 ref. 35 I

RÅ 2008 ref. 14

Skatterättsnämndens förhandsbesked

Skatterättsnämndens förhandsbesked den 1 februari 2007, dnr 191-06/D

Skatterättsnämndens förhandsbesked den 16 April 2009, Dnr 84-08/D